VESTTYSKLANDS ØKONOMI SIDEN 1945

Af Erling Olsen

De første efterkrigsår.

Ved Det tredie Riges sammenbrud var det vesttyske område i en fortvivlet økonomisk situation. Store dele af produktionsapparatet var ødelagt ved krigsbegivenheder, bestemt for demontering eller ude af drift som følge af manglende reservedele. Jernbanetrafikken var lammet og handelsflåden så godt som gået tabt. Adskillelsen fra den sovjetrussiske zone betød ophør af den hidtidige arbejdsdeling imellem industriområdet i vest og landbrugsområdet i øst, og forsyningen med levnedsmidler var minimal. Samtidig steg den vesttyske befolkning ca. 20 % over førkrigsniveauet på grund af tilstrømningen af flygtninge fra østzonen og især af tvangsforflyttede personer fra de tidligere tyske områder øst for Oder–Neisse, fra Polen og fra en række sydeuropæiske lande.

Den engelske, den amerikanske og den franske zone udgjorde oprindelig hver sin økonomiske enhed. Besættelsesmagterne førte dog i store træk samme økonomiske politik, og den 1.1.1947 forenedes den engelske og den amerikanske zone til een økonomikreds, den såkaldte Bizone. Franskmændene var imidlertid noget forbeholdne over for en tilslutning, og først efter pengereformen i juni 1948 kan man tale om en egentlig vesttysk økonomisk enhed.

Besættelsesmagterne søgte at dirigere det økonomiske liv ved en række love og anordninger udstedt af de militære myndigheder. Det nazistiske pris- og lønstop fra 1936 opretholdtes; råvarerne fordeltes blandt producenterne, som pålagdes afleveringspligt for færdigvarerne; de knappe levnedsmidler rationeredes, og rationernes størrelse blev gjort afhængig af arten af modtagerens beskæftigelse. For at lette gennemtvingelsen af det omtalte prisstop og derved opretholde markens købekraft spærredes bankkonti fra før kapitulationen helt eller delvis, ligesom rente- og afdragsbetalinger på statsgælden blev forbudt. Hertil kom i 1946 en betydelig forøgelse af skattebyrden.

Rationerne var imidlertid så små, at de kun lagde beslag på en ubetydelig del af befolkningens indkomster. Skattemoralen var usædvanlig lav, dels fordi satserne var meget høje, dels fordi forhøjelserne var foretaget af besættelsesmyndighederne. Resultatet blev en stigende afstand mellem pengestrøm og varestrøm, og til slut erstattedes pengeøkonomien af en naturaløkonomi. Penge brugtes kun til køb af de knappe rationer og til betaling af skat. Arbejderne fik dele af deres løn udbetalt i naturalier, og handelen med de ikke rationerede varer havde karakter af tuskhandel. Det sorte marked, hvor en stigende del af

den vesttyske produktion afsattes, gik over til „cigaretmøntfod". Befolkningens bevidsthed om en pengereforms uundgåelighed forstærkede udviklingen, da ingen ønskede at bytte varer eller yde arbejde mod penge, der kunne blive nedskrevet til en brøkdel af deres pålydende værdi. Myndighederne mistede herredømmet over det økonomiske liv, og nogen genopbygning blev der ikke tale om.

Pengereformen af 20.6.1948.

Siden 1946 førtes firemagtsforhandlinger om en møntreform for hele Tyskland. Sovjetunionens forhandlere gav sig god tid. Østzonen omdannedes hurtigt i folkedemokratisk retning, og det økonomiske kaos i Vesttyskland gav grobund for kommunismen der. Vestmagterne har næppe haft større tro på en firemagtsløsning. I hvert fald lod de i stilhed særlige sedler trykke i U.S.A. i 1947. På mødet den 20.3.1948 kom det endelige brud. Vestmagterne insisterede på trykning af den nye valuta i det hidtidige Reichsmark-trykkeri i Berlin, medens russerne ønskede, at trykningen skulde foregå i Leipzig i Østzonen. Som kompromis foreslog den russiske delegation at overlade seddeludstedelsen til finansministeriet i en kommende fællestysk regering, men forlod derefter forhandlingerne uden at vente på svar. Bortvandringen må sikkert ses som en protest imod Londonkonferencens kommuniqué af 6.3.1948, hvor U.S.A., Storbritanien, Frankrig og Beneluxlandene anbefaler oprettelsen af en vesttysk regering.

Tre måneder efter sprængningen af firemagtsforhandlingerne kunne vestmagterne gennemføre en pengereform, som rent teknisk var noget nær det fuldkomne. Ved udarbejdelsen havde man draget nytte af erfaringer fra efterkrigstidens pengeombytninger i andre europæiske lande. Hemmeligholdelsen af planernes enkeltheder havde man sikret ved at anmode de tyske økonomer, der arbejdede med reformen, om at tage ophold i komfortable, men pigtrådsomringede og bevogtede lejre.

Den 20.6.1948 erstattedes Reichsmark som lovligt betalingsmiddel af Deutsche Mark. Borgerne forpligtedes til inden en uge at indbetale alle kontante Reichsmark-beløb på konto i et pengeinstitut, hvor de ligesom hovedparten af Reichsmark-fordringer nedskreves i forholdet 10 RM = 1 DM. Enhver kunne dog få indtil 60 DM udbetalt mod et tilsvarende beløb i RM, heraf 40 DM straks og 20 DM i løbet af 2 måneder. Halvdelen af kontobeløbene i DM blev givet fri og halvdelen spærredes. Den 30.9.1948 vedtoges det at slette 70 % af de spærrede beløb, 20 % blev givet helt fri, og 10 % kunne anbringes i bestemte værdipapirer. Den endelige nedskrivning af indskud i pengeinstituter blev således 10 RM = 0,65 DM. For prioritetsgældens vedkommende bestemtes det, at kreditorerne skulle nedskrive deres tilgodehavender i forholdet 10 RM = 1 DM, medens debitorerne måtte omregne i forholdet 1 RM = 1 DM, og det offentlige som panthaver overtog 90 % af alle fordringer med sikkerhed i fast ejendom.

Reformen havde øjeblikkelig virkning. Tilliden til pengevæsenet genoprettedes. Fra den ene dag til den anden dukkede varerne frem i butikkerne, arbejderne blev interesserede i at tjene penge, produktionen steg, og genopbygningen tog fat. Index for industriproduktionen (1936 = 100) var i juni 1948

51 i bizonen og 49 i den franske zone, medens de tilsvarende tal for december 1948 var henholdsvis 79 og 67. Endskønt tallene ikke helt genspejler produktionsudviklingen, idet dele af produktionen før pengereformen blev afsat på det sorte marked og derfor gik uden om statistikken, giver de dog et indtryk af opsvinget i den tyske økonomi. Blandt årsagerne hertil må også nævnes ophævelsen af en række produktionsforbud samtidig med pengeombytningen samt Marshall-hjælpen, der tog sin begyndelse i slutningen af året.

Forbundsregeringens økonomiske politik.

Tilrettelæggelsen af den økonomiske politik i Bizonen foregik fra efteråret 1947 hovedsagelig i forvaltningsrådet for økonomiske anliggender. Rådet bestod af 54 medlemmer valgt af zonens 6 landdage. Fra maj 1948 blev den bayerske økonomiminister, professor, dr. Ludwig Erhard, formand for rådet. Ved dannelsen af forbundsregeringen den 20.9.1949 overtog professor Erhard økonomiministeriet, og hans energiske personlighed har siden pengereformen præget Vesttysklands økonomiske politik.

Ved gradvis afvikling af rationeringer, prisreguleringer og produktionsordninger erstattedes planøkonomien af en tilstand, professor Erhard kalder social markedsøkonomi (soziale Marktwirtschaft). Den fri prisdannelse bestemmer de enkelte erhvervsgrenes fortjenester, og disses højde bliver igen afgørende for investeringerne. Kun på områder, hvor forbundsregeringen mener „sociale" eller kulturelle grunde taler mod at lade priser og produktionsomfang bestemme af markedsmekanismen, opretholdes reguleringerne. Der er således idag huslejestop, bundne priser på en række råvarer og særlige markedsordninger for landbrugsprodukter. De „sociale" grunde, der betinger landbrugsordningerne, er imidlertid ikke hensynet til forbrugerne, men hensynet til de stærkt organiserede producenter.

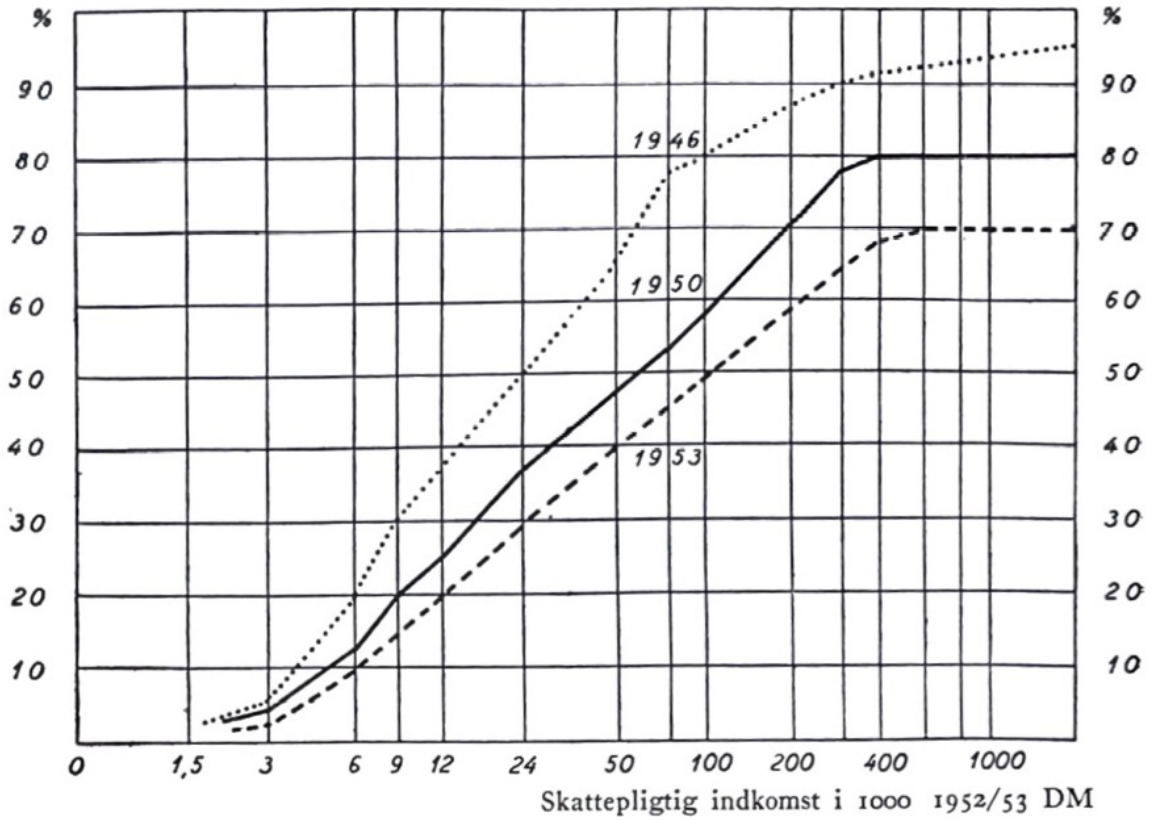
For at stimulere befolkningens lyst til at tjene penge or der foretaget gentagne nedsættelser af den direkte beskatning. I forbindelse med pengereformen sænkedes indkomstskatten, men besættelsesmagterne imødekom langt fra de tyske krav. I foråret 1950 vedtog forbundsdagen en yderligere reduktion af indkomstbeskatningen. Højkommissærerne nedlagde veto, men trak det tilbage, da forbundskansleren, dr. Konrad Adenauer, udtalte, at de allieredes indgreb over for love vedtaget af forbundsdagen bragte den tyske deltagelse i Europarådet i fare. Som indledning til en større skattereform pr. 1. januar 1955 gennemførtes i juni 1953 den såkaldte lille skattereform, hvorved indkomstbeskatningen atter lempedes. I fig. 1 illustreres efterkrigstidens skattetryk for de forskellige indkomster målt i 1952/53 DM.

Karakteristisk for den tyske skattepolitik er den udbredte anvendelse af forbrugsbegrænsende indirekte skatter, hvis provenu har udgjort omkring ⅔ af de offentlige indtægter.

Høje afskrivningsprocenter og store skattefradrag har begunstiget investering og opsparing. Mange erhvervsdrivende fritoges for skat af den del af indkomsten, de investerede i egen virksomhed, ligesom rentenydelsen af lån til boligbyggeri gjordes skattefri. Særlig lave skattesatser har fundet anvendelse for overarbejde og eksportindkomster. De mange fradragsregler, som viste sig

FIGUR 1.

Indkomstskat efter lovene af 1946, 1950 og 1953.

Kilde: Klaus Mehnert und Heinrich Schulte: Deutschland-Jahrbuch 1953, p. 207, Rheinisch-Westfälisches Verlagskontor, Essen 1953.

vanskelige at administrere, begrænsedes noget i midten af 1951, og ved forelæggelsen af finanslovforslaget for 1954/55 i forbundsdagen den 22.1.1954 fremførte finansministeren, dr. Fritz Schäffer, at regeringen i forbindelse med den planlagte skattereform pr. 1. januar 1955 ville tilstræbe en forenkling af skattefradragene og bortfald af de begunstigelser, der ikke længere var begrundet af et genopbygningsbehov.

Forbundsregeringens finanspolitik har haft udpræget social slagside, men ved at forøge befolkningens villighed til at tjene penge, begrænse forbruget, investere og eksportere, har den sin store del af æren for Vesttysklands hurtige genopbygning.

Regeringen har gentagne gange ændret diskontoen, men da det vesttyske kapitalmarked endnu ikke er funktionsdygtigt, har diskontopolitikken næppe haft andet end psykologiske virkninger. Den direkte regulering af importen er blevet lempet, men en forhøjelse af toldsatserne giver navnlig landbruget betydelig beskyttelse af hjemmemarkedet.

Nationalproduktet.

Tabel 1 viser bruttonationalproduktet og dets anvendelse i 1936 og de efterkrigsår, for hvilke der foreligger pålidelige oplysninger.

Tabellen viser en uafbrudt stigning siden pengereformen i både det samlede

TABEL 1.

Nationalproduktet og dets anvendelse.

	1936	1948/49	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53[1]
I løbende priser:						
Bruttonationalprodukt						
Mill. RM/DM	47988	73628	82296	102100	120940	128942
do. pr. indbygger RM/DM	1256	1588	1745	2135	2505	2648
Privat forbrug %	60,4	63,8	65,2	60,2	55,6	56,1
Offentligt forbrug %	20,4	18,2	16,9	15,0	17,0	17,3
Investering + kapitaleksport %	19,2	18,0	17,9	24,8	27,4	26,6
I 1936-priser:						
Bruttonationalprodukt						
Mill. RM	47988	43243	49958	60167	65099	68655
do. pr. indbygger RM	1256	933	1059	1258	1348	1410
Privat forbrug %	60,4	61,1	61,5	58,3	56,4	58,4
Offentligt forbrug %	20,4	22,9	20,2	17,2	18,4	18,2
Investering + kapitaleksport %	19,2	16,0	18,3	24,5	25,2	23,4

[1] Foreløbigt skøn.

Kilde: Wirtschaft und Statistik, 5. Jahrgang, Heft 9, pp. 394, 396 og 497*, udgivet af Statistisches Bundesamt, W. Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1953.

nationalprodukt og nationalproduktet pr. indbygger. I de sidste år har stigningshastigheden dog været aftagende. Målt i 1936-priser passerede det samlede nationalprodukt 1936-niveauet i 1949/50, medens nationalproduktet pr. indbygger først kom op på 1936-højden i 1950/51. Tabellen viser endvidere, at en meget stor del af nationalproduktet i de senere år er blevet brugt til investering.

Landbruget.

Tabel 2 viser, at Vesttysklands produktion af levnedsmidler faldt indtil 1947/48, hvor lavpunktet nåedes med 58 % af førkrigsproduktionen. Udviklingen må forklares ved den almindelige opløsning lige efter krigen, ved tørken 1947 og ved de kaotiske pengeforholds ringe tilskyndelse til aktiv produktionsindsats. Efter pengeombytningen har der været uafbrudt stigning i den samlede produktion. I 1950/51 passeredes førkrigsniveauet, og for 1953/54 regnes der med en overskridelse på 14 %. Tabellen viser endvidere, at medens planteprodukterne før krigen kun udgjorde 25 % af de hjemligt producerede levnedsmidler, anvendtes de i stigende grad direkte til menneskelig ernæring i de vanskelige år, idet ernæringsværdien af de dyriske produkter er mindre end ernæringsværdien af de planteprodukter, som medgår til opfodring af dyrene. I 1947/48 var planteprodukternes andel af levnedsmiddelproduktionen 36 %, men efterhånden som ernæringssituationen blev bedre, genoprettedes det gamle forhold imellem planteprodukter og dyriske produkter.

Levnedsmiddelproduktionens stigning efter 1948 var tildels betinget af intensivering og rationalisering af driften med heraf følgende stigning i udbyttet

TABEL 2.

Levnedsmiddelproduktionen.

Regnskabsår	Mill. t kornenheder			1935/36-1938/39 = 100			Procentvis andel af samlet produktion	
	Planteprodukter	Dyriske produkter[1]	Ialt	Planteprodukter	Dyriske produkter	Ialt	Planteprodukter	Dyriske produkter
1935/36–1938/39	8,23	25,07	33,30	100	100	100	25	75
1946/47	7,32	15,05	22,37	89	60	67	33	67
1947/48	6,93	12,46	19,39	84	50	58	36	64
1948/49	8,99	17,29	26,28	109	69	79	34	66
1949/50	8,75	22,29	31,04	106	89	93	28	72
1950/51	9,51	24,86	34,37	116	99	103	28	72
1951/52	10,14	26,70	36,84	123	107	111	28	72
1952/53	10,02	27,33	37,35	122	109	112	27	73
1953/54[2]	10,05	28,03	38,08	122	112	114	26	74

[1] Udtrykkes i kornenheder som den mængde korn, der vil medgå til den stedfundne dyriske produktion. [2] Foreløbigt skøn.

Kilde: K. Padberg og A. Nieschulz: „Produktion, Verkaufserlöse und Betriebsausgaben der Landwirtschaft im Bundesgebiet", tidsskriftet „Agrarwirtschaft", dec. 1953, p. 363.

pr. ha. De opnåede resultater kan dog også ses som følge af den handelspolitiske sikring og de særlige markedsordninger. Over for udlandet er det vesttyske landbrug ikke konkurrencedygtigt. Ved de indledende forhandlinger om et europæisk agrarfællesskab har tyskerne derfor forlangt en overgangstid på 10 år til rationalisering af landbrugsstrukturen. For øjeblikket trænger 7 mill. ha. eller halvdelen af det samlede landbrugsareal til udskiftning, da det er så opsplittet, at en middelstor landbrugsejendom har et par hundrede jordlodder. En nylig foretaget undersøgelse over leveforholdene i landsbysamfund viste, at jordloddernes gennemsnitlige størrelse i 12 repræsentative landsbyer varierer fra 0.06–0.90 ha, samt at mange lodder er under 0.05 ha, d.v.s. mindre end en almindelig københavnsk villahave. Talrige ejendomme ligger så indeklemt i landsbyerne, at anvendelsen af moderne arbejdsmetoder umuliggøres. I sin programtale den 20.10.1953 erklærede dr. Adenauer, at rationaliseringen måtte gennemføres ved selvhjælp og statshjælp. Landbrugsminister Lübke anslog i november de samlede omkostninger til 25–30 mld. DM, men ved forelæggelsen af finanslovforslaget for 1954/55 fremførte finansminister Schäffer, at enkeltlandene måtte komme i forgrunden ved finansieringen, hvorfor han kun havde afset 80 mill. DM af forbundets „Abschöpfungs"-indkomster til gennemførelse af de mest påtrængende dele af agrarprogrammet.

Abschöpfen betyder at skumme fløden, og forbundets Abschöpfungsindkomster skabes ved indførslen af en række landbrugsvarer. F. eks. skal enhver, der vil importere korn, tilbyde importvaren til den vesttyske indførsels- og forrådscentral (Einfuhr- und Vorratsstelle). Kun hvis centralen overtager varepartiet, kan det indføres. Den oprindelige importør køber derpå partiet tilbage til en pris afpasset efter forholdene på det vesttyske kornmarked. Det bliver således forbundsregeringen og ikke importøren, der skummer fløden af importreguleringen. For 1954/55 er forbundets Abschöpfungs-indkomster anslået til 198 mill. DM.

Toldbeskyttelse, importregulering og markedsordninger med den deraf følgende forøgelse af leveomkostningerne må for en stor del ses som resultat af landbrugsorganisationernes politiske indflydelse. Den 2.10.1948 valgtes den da 71-årige CDU-politiker, dr. Andreas Hermes, til præsident for det vesttyske bondeforbund (Deutsche Bauernverband). Siden da har dr. Hermes udviklet landbrugets organisationer og kreditinstituter og samordnet dem i et imponerende hierarki. I de underste afdelinger fører lederne kontrol med de enkelte landbrugere, hvis dygtighed, kreditværdighed og indstilling til landbrugsfaglige og politiske problemer registreres i organisationernes kartoteker. Indadtil er dr. Hermes således i stand til at opretholde en streng disciplin. Udadtil virker dr. Hermes som repræsentant for en fast sammentømret interessegruppe på 6 mill. vælgere. I bondeforbundets hyppige erklæringer anes truslen om dannelse af et særligt bondeparti på grund af de eksisterende politiske partiers manglende agarpolitiske forståelse. Dr. Hermes nyder da også stor bevågenhed i Bonn, og ingen handelsaftale sluttes uden hans forhåndsgodkendelse.

De kontante resultater af organisationernes aktivitet ses i nedenstående oversigt over landbrugets indtægter og udgifter.

TABEL 3.

Landbrugets indtægter og udgifter.

(Mill. RM/DM).

	1935/38	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53[1]
Salg af produkter	5208	8132	9414	12080	12279
Driftsudgifter	3900	6614	7351	8839	9120
Difference	1308	1518	2063	3241	3159
Skatter	80	670	670	640	530
Arbejdsvederlag til familien	1100	1800	2100	2500	2620
Skatter + arbejdsvederlag ...	1180	2470	2770	3140	3150
Overskud	+128	÷952	÷707	+101	+9

[1] Foreløbigt skøn.
Kilde: Padborg og Nieschulz, op. cit., p. 377.

Demonteringspolitiken.

Potsdam-erklæringen af 2.8.1945 bestemte i artikel 11, at den tyske produktionskapacitet skulle begrænses til det, de allierede kunne godkende som Tysklands efterkrigsbehov i fredstid. Resten skulle enten fjernes som krigsskadeserstatninger eller ødelægges. Udarbejdelsen af en industriplan overdroges Det allierede Kontrolråd i Berlin, som den 28.3.1946 offentliggjorde sin „plan for erstatningsbetalingerne og Tysklands økonomiske niveau i henhold til Potsdam-overenskomsten". Planen søgte at eliminere Tysklands krigspotentiel og skaffe midler til erstatninger. Erhvervsstrukturen skulle omlægges, så landet i højere grad producerede let industrielt udstyr og landbrugsvarer til erstatning for den levnedsmiddelimport, der tidligere var blevet finansieret ved eksport af sværindustrielle produkter. Et industrielt niveau på 50–55 % af 1938-niveauet skulle sammen med den udvidede landbrugsproduktion uden hjælp udefra give

Tyskland en levestandard som gennemsnittet af de øvrige europæiske lande minus Storbritannien og Sovjetunionen. Det forudsattes, at Tyskland blev behandlet som en økonomisk enhed. Industriproduktionen deltes i 3 grupper, hvoraf den første indeholdt de varer, som ikke måtte fremstilles, herunder enhver form for krigsmateriel, alle typer flyvemaskiner og søgående skibe, syntetisk gummi, kuglelejer, rå aluminium o.m.a. Den anden gruppe omfattede de varer, hvis produktion begrænsedes, såsom stål og de vigtigste metaller, kvælstof og de vigtigste kemikalier, værktøjsmaskiner, elektrisk udstyr, biler, lokomotiver etc. Den sidste gruppe indeholdt de varer, hvis produktion blev givet fri, først og fremmest møbler og trævarer samt bygningsmaterialer bortset fra cement. Der stilledes ca. 1800 overflødige fabriker til rådighed for krigsskadeserstatninger.

Planen mødte skarp kritik i den tyske presse. Ved strejker og demonstrationer viste befolkningen sin uvilje mod demonteringen, og de arbejdere, som udførte arbejdet, stempledes som landsforrædere. I U.S.A. fik kritikken støtte af tyskamerikanerne og en voksende gruppe skatteborgere, som frygtede, at den tilladte industrielle produktion ikke kunne holde den tyske økonomi på et forsvarligt niveau, hvorfor U.S.A. i sidste ende måtte træde hjælpende til for at hindre, at en lav tysk levestandard skabte grobund for kommunismen. Resultatet blev, at amerikanerne og englænderne i juni 1947 fremlagde en ny industriplan for Bizonen. Planen var ikke godkendt af Det allierede Kontrolråd, men da håbet om Tysklands økonomiske enhed ikke helt var opgivet, tillod udformningen tilslutning fra de andre okkupationsmagter. Planen ændrede det tilladte industrielle niveau fra ca. 55 % af 1938-niveauet eller 70–75 % af 1936-niveauet til 100 % af 1936-niveauet, idet man karakteriserede 1936 som et år, der hverken var særlig godt eller særlig dårligt. Når befolkningstilvæksten toges i betragtning, regnedes der for 1952 med en produktion pr. indbygger på 75–80 % af 1936-niveauet. I 1947 udsendtes en revideret liste over den overflødige produktionskapacitet i Bizonen, hvorved antallet af fabrikker bestemt for demontering indskrænkedes fra 1136 til 682. Kort tid efter fremlagdes for den franske zone en liste på 176 fabrikker. Demonteringen i Vesttyskland var hermed begrænset til 858 fabrikker.

Med Marshall-planen og den kolde krig fulgte en omlægning af erstatningspolitikken. Amerikanerne mente ikke, Europas velstand kunne genoprettes, hvis Tyskland sank ned i økonomisk afmagt, og den tiltagende spænding mellem øst og vest gjorde vestmagterne interesserede i et genopbygget Vesttyskland som mulig partner i en eventuel militær konflikt med østblokken. I loven om Marshall-planen hedder det i artikel 119, at udenrigsministeren skal søge aftaler indgået med de interesserede lande om, at kapitaludstyr bestemt til levering som skadeserstatning skal tilbageholdes i Tyskland, hvis det tjener formålene for det europæiske genopbygningsprogram. De vesteuropæiske lande protesterede mod yderligere nedskæring af de tyske erstatninger, men da disse var ret små i sammenligning med Marshall-planens ydelser, og da det tyske industrielle udstyr var gammelt og brugt, medens det amerikanske var moderne og nyt, blev protesterne ret tamme. Østbloklandene protesterede derimod kraftigt.

På en konference i Washington i april 1949 vedtog repræsentanter for U.S.A., Storbritanien og Frankrig en nedskæring af demonteringsprogrammet

fra 858 til 697 fabrikker. Udenrigsministermødet i Paris i november 1949 genoptog erstatningsspørgsmålet, som fik sin endelige løsning med Petersberg-overenskomsten af 22.11.1949. Antallet af fabrikker bestemt for demontering reduceredes yderligere til 680, og Vesttyskland fik ved denne og senere aftaler ret til at udnytte sin produktionskapacitet fuldt ud. Blandt de 17 fabrikker, som frigjordes ved Petersberg-aftalen var Europas største stålværk, August Thyssen Hütte, med en kapacitet på 1,3 mill. t stål pr. år. Det endelige antal fabrikker, som vestzonerne stillede til rådighed for Det allierede Erstatningskontor i Bruxelles, blev 667. Deres samlede værdi anslås til 144 mill. dollars i 1938-priser.

Industriproduktionen.

Industriproduktionens udvikling belyses af tabel 4.

TABEL 4.
Industriproduktionen.

	1936	1948	1949	1950	1951	1952	1953[1]
Samlet industriproduktion	100	63	90	113	135	145	158
Bjergværksdrift	100	81	96	106	117	125	129
Byggeri	100	–	89	109	128	145	175
Forarbejdende industri ialt	100	58	86	111	134	143	156
Grundstof og produktionsgodeindustri	100	57	84	107	126	131	143
Heraf jern- og stålproduktion	100	38	63	82	93	107	102
Investeringsgodeindustri	100	51	83	114	151	170	175
Forbrugsgodeindustri	100	54	86	113	131	135	156
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	100	80	99	112	119	127	148
Gas- og elektricitetsværker	100	112	136	154	181	199	212

[1] Foreløbigt skøn.

Kilde: Wirtschaft und Statistik, 6. Jahrgang, Heft 2, p. 64*, udgivet af Statistisches Bundesamt, W. Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1954.

I 1950 passerede den samlede industriproduktion 1936-niveauet for i 1953 at overskride dette med 58 %. Produktionstilvæksten kan forklares ved stigende produktivitet og navnlig ved den betydelige forøgelse af arbejdsstyrken. Det ses endvidere, at produktionen af råvarer ikke er steget i samme takt som produktionen af andre varer. Dette skyldes dels, at de allieredes produktionsbegrænsninger navnlig ramte råvarer og dels, at råvarepriserne for en stor del er bundne. Gevinstmarginen har derfor været mindre i råvareindustrien end i den øvrige industri, og da investeringerne i høj grad har måttet finansieres af virksomhederne selv, er råvareindustrien sakket agterud.

Truster, karteller og monopoler.

I Potsdam-erklæringens artikel 12 bestemtes det, at den tyske økonomi så hurtigt som muligt skulle decentraliseres for at ophæve den overdrevne økono-

miske magtkoncentration, som fandt udtryk i karteller, syndikater, truster og andre monopolformer. Det allierede Kontrolråd nedsatte derfor i november 1945 et arbejdsudvalg, som skulle udforme en hensigtsmæssig monopollovgivning og bestemme hvilke virksomheder, der skulle skrides ind overfor. Efter 10 måneders forløb måtte udvalget ophæves. Amerikanerne, russerne og franskmændene forlangte opspaltning af de største virksomheder, medens den engelske arbejderregering var mere moderat i håbet om, at de meget store virksomheder kunne nationaliseres. I 1947 nåede englænderne og amerikanerne dog frem til et kompromis, og den 12. februar udstedtes to ligelydende anti-trustlove for deres okkupationszoner. Franskmændene ville ikke slutte op om kompromis'et, fordi det forbød tysk deltagelse i internationale kartelaftaler og dermed vanskeliggjorde den franske zones tilknytning til fransk økonomi. Den 9. juni 1947 kom der en særskilt lov for den franske zone.

Opspaltningen af de store koncerner foregik meget langsomt, men efter de tre vestmagters vedtagelse af lov nr. 27 i maj 1950 tog udviklingen fart. Vereinigte Stahlwerke, Haniel, Flick, Krupp, Mannesmann, Otto Wolf, Hoesch, Ilseder-Hütte, Thyssen-Bornemicza, Klöckner, Stinnes, I. G. Farben og flere andre koncerner deltes i en række enkeltvirksomheder. Der tilstræbtes navnlig ophævelse af de lodrette sammenslutninger, hvorved forstås sammenslutninger af virksomheder på forskellige trin i produktionen. Hvor vandrette sammenslutninger, d.v.s. sammenslutninger af virksomheder på samme trin i produktionen, indebar overdreven økonomisk magtkoncentration, blev også de opdelt. Vereinigte Stahlwerkes råstålproducerende bedrifter spaltedes således i 13 enkeltvirksomheder. Koncernernes udstykning har i første omgang givet sig udtryk i forøgelse af omkostningerne. Lederne af de tidligere koncerners udskilte virksomheder opretholder en snæver kontakt, og nogen effektiv konkurrence er der ikke tale om.

Ved Petersberg-overenskomsten indvilgede den tyske forbundsregering i at tilvejebringe en effektiv anti-trustlov til erstatning af militærregeringernes love. Der har imidlertid ikke kunnet skabes enighed om noget forslag inden for Den kristelig-demokratiske Union. En fløj repræsenteret af professor Erhard ønsker radikal anti-trustlovgivning efter amerikansk mønster, medens en anden fløj repræsenteret af dr. Robert Pferdmengers bekæmper statsindgreb over for erhvervslivets aftaler. Denne fløj hævder, at uden lodrette sammenslutninger – som er tilladt i Frankrig – kan Ruhr ikke konkurrere med Lorraine indenfor Det europæiske Kul- og Stålfællesskab. Pferdmengers er medlem af forbundsdagen, bankier i Köln, formand for tilsynsrådet i August Thyssen-Hütte, næstformand i Klöcknerværkerne og medlem af en imponerende række bestyrelser. Han har været Adenauers ven gennem en menneskealder og anses for kanslerens intimeste økonomiske rådgiver. I regeringen støttes hans synspunkter af ministeren for familieanliggender, dr. Frantz-Josef Würmeling, som Adenauer har hentet fra Basalt AG, et af Werhahn-koncernens firmaet. Endelig er Adenauers datter gift med Herman Josef Werhahn, en søn af koncernens leder, Peter Wilhelm Werhahn. For øjeblikket ser det ud til, at professor Erhard trækket det korteste strå, således at det vesttyske erhvervsliv i de kommende år kan genopbygge og udvide sine sammenslutninger.

Krupp.

I foråret 1934 udnævnte Hitler Gustav Krupp von Bohlen und Halbach til økonomifører med sæde i det økonomiske generalråd. Her ydede Krupp Det tredie Rige værdifuld bistand ved tilretelægning og gennemførelse af krigsøkonomien. Hans indsats belønnedes i 1943 med en særlov, lex Krupp, som garanterede koncernen skattefrihed i al evighed og gjorde sønnen Alfried Krupp von Bohlen und Halbach til eneindehaver. I 1946 stævnedes Gustav Krupp for Nürnbergdomstolen anklaget for meddelagtighed i krigsforberedelse; men de allierede opgav at gennemføre processen mod den 76-årige, dødssyge mand. Derimod dømtes Alfried Krupp d. 31.8.1948 ved en amerikansk domstol 12 års fængsel og konfiskation af sin formue for udplyndring af besatte områder og brug af krigsfanger til slavearbejde. Dommens spinkle juridiske grundlag og ændringen i det politiske klima bevirkede imidlertid, at den amerikanske højkommissær, John J. McCloy, løslod Krupp den 31.1.1951 og tog skridt til ophævelse af konfiskationen. Efter godt to års forhandlinger underskrev de tre højkommissærer på deres regeringers vegne d. 4.3.1953 i Mehlem en overenskomst med privatmanden Alfried Krupp von Bohlen und Halbach. Herefter ophævedes konfiskationen af de ca. 400 mill. DM mod et tilsagn fra Krupp om aldrig mer at engagere sig i kul- og stålproduktion i Tyskland. Forbundsregeringen garanterede salget af Krupps kul- og stålinteresser (ca. 250 mill. DM) inden højst 7 år, men nægtede garanti for overholdelsen af aftalens øvrige indhold, fordi det stred mod forfatningens bestemmelse om borgernes fulde erhvervsfrihed. Ved salget af disse interesser overdrages en del af det opsparende publikums midler til Krupp, som er forhindret i at investere dem der, hvor det i de kommende år er samfundsøkonomisk mest hensigtsmæssigt, nemlig i kul- og stålindustrien. Mehlem-aftalen har derfor været udsat for kritik, og da den tyske kapitalknaphed i sværindustrien, når og hvis Europahær-traktaten ratificeres, bliver et europæisk problem, er det ikke sikkert, at Krupp nogen sinde kommer til at opfylde aftalen.

Trods demontering og opdeling af koncernen har Krupp i de senere år haft meget store indkomster, der som følge af den stadig gældende lex Krupp er skattefri. Sammen med det beskedne provenu fra de første tvangssalg er disse midler investeret dels i tysk forarbejdende industri, dels i kul- og stålproduktion i udlandet, specielt Indien, Pakistan, Ægypten og Sydamerika. Ved licitationerne har Krupp som regel underbudt de engelske firmaer, og en væsentlig del af betalingen erlægges i aktier i de anlagte virksomheder. Mehlem-aftalens forbud mod Krupps deltagelse i tysk kul- og stålproduktion har ved skæbnens ironi gjort ham til medejer af nøgleindustrier i Commonwealth.

Priser, lønninger og beskæftigelse.

Som tabel 5 viser, er der ikke sket nævneværdige forskydninger i leveomkostningerne siden valutareformen. Pengevæsnets sammenbrud to gange i een menneskealder manede forbundsregeringen til forsigtighed i finans- og kreditpolitik. Timelønnen er derimod steget så stærkt, at realtimelønnen i 1950 passerede

1938-niveauet og i 1953 lå 24 % højere. Den gennemsnitlige arbejdstid pr. arbejder pr. uge var lav i 1946 og 1947, men da det efter pengeombytningen atter kunne betale sig at tjene en fuld ugeløn, steg arbejdstiden til førkrigshøjde. Beskæftigelsen forekommer tilfredsstillende i 1948, men mange tilmeldte sig ikke som arbejdsløse før møntreformen, da understøttelsen var mindre værd end tillægsrationerne til de arbejdende. Siden 1949 har arbejdsløsheden været betragtelig. Det er dog bemærkelsesværdigt, at arbejdsmarkedet fra 1949 til 1953 har kunnet tage en tilgang på ca. 2.1 mill. uden at forøge antallet af arbejdsløse. Arbejdsløsheden er uhyre forskellig i de enkelte landsdele. I Slesvig-Holsten, Nedersachsen og Bayern, hvor flygtningepresset er hårdt, er den meget stor, medens der i Ruhr er mangel på arbejdskraft. Da de elendige boligforhold vanskeliggør en overflytning, søger Ruhr-industrien løsning af sit arbejdskraftsproblem ved at bygge arbejderboliger.

TABEL 5.
Arbejdsmarkedstal.

Leveomkostninger	1938	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
1938 = 100	100	–	–	162[1]	166	156	168	171	168
Timeløn pf.	78	89	93	103	118	126	145	156	163[2]
„ 1938 = 100	100	114	119	132	151	162	186	200	209[2]
Realtimeløn 1938 = 100	100	–	–	81[1]	91	104	111	117	124[2]
Arbejdstimer pr. uge ...	48,8	39,5	38,9	42,2	46,3	48,0	47,4	47,5	48,9[2]
Beskæftigede 1000	–	–	–	13460	13524	13903	14608	15041	15663[2]
Arbejdsløse 1000	–	–	–	604	1263	1585	1431	1381	1252[2]
„ %	–	–	–	4,3	8,5	10,2	8,9	8,4	7,4[2]

[1] Efter valutareformen. [2] Foreløbigt skøn.

Kilde: Wirtschaft und Statistik, 6. Jahrgang, Heft 2, pp. 57*, 96* og 100*, udgivet af Statistisches Bundesamt, W. Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1954, samt „Deutschland Heute", p. 278, udgivet af Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Wiesbadener Graphische Betriebe, Wiesbaden 1953.

Samarbejdsråd og medbestemmelsesret.

Tanken om industrielt demokrati er ikke ny i Tyskland. Allerede i 1920 gennemførtes en lov om samarbejdsråd. Loven, som ophævedes af nazisterne, tillagde dog arbejderne så begrænset myndighed, at den ikke fik nogen reel betydning. I foråret 1946 genoprettede Det allierede Kontrolråd samarbejdsudvalgene, men forøgede fagforeningernes repræsentation. 1947–1951 vedtog 8 af de 11 Länder love, som nøje fastlagde udvalgenes funktioner. Arbejderne skulle rådspørges og kunne fremsætte forslag om virksomhedens drift. I spørgsmål om arbejdsforhold tillagdes de vetoret. Lovene for Hessen og Württemberg-Baden gav endog arbejderne plads i virksomhedens ledelse, men denne bestemmelse suspenderedes i september 1948 af den amerikanske militærregering, som mente, at problemet medbestemmelsesret burde løses af forbundet. Da forbundets afgørelse endnu ikke var truffet i april 1950, ophævede den amerikanske højkommissær suspensionen.

I tilsynsrådene for kul- og stålindustrien havde fagforeningerne fra et tidligt

tidspunkt haft betydelig indflydelse, hvorfor planerne i efteråret 1950 om ophævelse af den allierede kontrol stillede fagbevægelsen over for tabet af en eksisterende medbestemmelsesret. Ved strejker og politisk pres lykkedes det dog d. 10.4.1951 at gennemtvinge en forbundslov om medbestemmelsesret i kul- og stålindustrien. Herefter skulle 5 af 11 direktionsmedlemmer vælges af arbejderne. Fagbevægelsen iværksatte nu en kampagne for at udvide medbestemmelsesretten til alle virksomheder med 5 arbejdere og derover. Samarbejdsrådene skulle arbejde snævert sammen med fagbevægelsen, hvis repræsentanter kunne overvære ethvert møde i rådene. Kampagnen støttedes ved hyppige strejker, og samtlige politiske partier fremsatte efterhånden forslag til en bedriftsforfatning. Strejkerne blev dog mere og mere upopulære i befolkningen, og da irritationen var på sit højeste, slog Adenauer til og gennemførte den 29.7.1952 bedriftsforfatningen i en form, fagforeningerne ikke kunne acceptere, men ledelsen turde ikke svare med den generalstrejke, den havde truet med.

Forbundsloven ophævede lovene for Länderne. I virksomheder med 100 arbejdere og derover oprettes samarbejdsråd med ligelig repræsentation af arbejdere og arbejdsgivere. Fagbevægelsens funktionærer kan ikke kræve adgang til møderne. Arbejderne informeres om virksomhedens drift, og samarbejdsrådene har medbestemmelsesret i spørgsmål om arbejdsforhold, virksomheds-sammenslutning og ændringer i virksomhedens formål. Uoverensstemmelser mellem ledelse og arbejdere kan indankes for et mæglingsorgan, hvis afgørelse er bindende. Det er endnu for tidligt at udtale sig om medbestemmelsesrettens betydning, men det forlyder, at der i samarbejdsrådene har været god forståelse mellem arbejdere og ledelse.

Bankvæsen og kapitalmarked.

Som led i decentraliseringen af den vesttyske økonomi oprettedes en centralbank for hvert af de 11 Länder, og det blev pengeinstituterne forbudt at have filialer udenfor hovedsædets land. Store banker som Deutsche Bank, Dresdner Bank og Commerz-Bank spaltedes i op til 11 banker med nye navne og selvstændige bestyrelser. Den 1.3.1948 stiftedes Bank deutscher Länder (BdL) med en grundkapital på 100 mill. RM tegnet af Landeszentralbankerne (LZB) og med en bestyrelse bestående af LZBs præsidenter plus to af disse valgte medlemmer. BdL er den seddeludstedende bank. Den kan opstille bindende retningslinier for LZBs politik, og den fastsætter rente- og diskontosatser for sine forretninger med LZB samt størrelsen af LZBs minimumsreserver. Den er endvidere berettiget til at regulere den lange rente ved køb og salg af værdipapirer i det åbne marked. Tilsvarende fastsætter LZB rente- og diskontosatser for forretninger med pengeinstituterne og bestemmer størrelsen af de minimumsreserver, disse skal holde hos LZB. Også LZB kan købe og sælge værdipapirer.

Dette bankvæsen, som tydeligt er inspireret af det amerikanske Federal Reserve System, viste sig mindre egnet for et land af Vesttysklands størrelse og økonomiske struktur. Begrænsningen af pengeinstituternes virkefelt til de enkelte Länder vanskeliggjorde investering i områder med stort kapitalbehov på grundlag af opsparing i områder med mindre kapitalbehov. For at imødegå kritikken

heraf oprettedes fra slutningen af 1948 flere overregionale kreditinstituter, blandt hvilke skal nævnes Kreditanstalten for Genopbygning (der baserede sine lån på Marshall-planens modydelser), Industrikreditbanken (som bl. a. administrerede investeringshjælpen), Den landøkonomiske Renteanstalt og Flygtningebanken. Endelig erstattedes de elleve bankområder ved lov af 29.3.1952 af tre: et nordligt, et vestligt og et sydligt.

De vigtigste pengepolitiske midler er BdLs direktiver for LZBs kreditpolitik og ændringer i LZBs og pengeinstituternes minimumsreserver. Rente- og diskontopolitikken har kun psykologisk betydning, da kapitalknapheden er så udpræget, at bankerne trods udlånssatser på 8–10 % må rationere kreditten. Større køb og salg i det åbne marked har ikke kunnet gennemføres, fordi der efter pengereformen kun blev få egnede værdipapirer tilbage, og emissionen af nye papirer er gået trægt. Dette hænger dels sammen med emissionskontrollen, som holder nominalrenten nede på så lavt et niveau, at de nyudstedte papirer noteres under pari på børserne og dels med bestemmelsen om skattefrihed for den del af indkomsten, der investeres i egen virksomhed, medens den del af indkomsten, der anbringes i værdipapirer, er fuldt skattepligtig.

Siden valutareformen er ca. 20 % af nettoinvesteringerne financieret over kapitalmarkedet mod 40–60 % før krigen. Boligbyggeriet er i stort omfang finansieret af det offentlige, der tillige har stillet lange eksportkreditter til erhvervslivets rådighed. De øvrige investeringer har for en stor del måttet finansieres af de investerende selv. Dette forekommer uheldigt i et land, hvor priserne på en række vigtige råvarer er bundne til et niveau, som giver producenterne mindre fortjeneste – og dermed mindre investeringsevne – end producenterne af knap så vigtige varer.

For at genoprette et funktionsdygtigt kapitalmarked vedtog forbundsdagen den 15.12.1952 en lov om kapitalmarkedets fremme. Herved tillagdes de fleste indkomster af fast forrentede værdipapirer skattefrihed. Emissionskontrollen bevaredes, men dette til trods steg tegningen af fast forrentede lån fra 1357 mill. DM i 1952 til 2851 mill. DM i 1953. Endvidere vedtoges en lov, der ophævede udbyttebegrænsningen for aktieselskaber, men tegningen af aktier steg kun fra 259 mill. DM i 1952 til 269 mill. i 1953, vel nok fordi de store skatter på udbetaling af udbytter bibeholdtes. Lovene af 15.12.1952 er kun nogle få skridt på vejen, og der er næppe håb om løsning af det vesttyske kapitalmarkedsproblem før skattereformen pr. 1.1.1955 og før emissionskontrollen ophæves eller modificeres.

Udenrigshandelen.

Straks efter krigen varetog besættelsesmagterne al handel med udlandet. Direkte kontakt mellem tyske og udenlandske forretningsfolk var forbudt. Kun livsvigtige varer importeredes, hovedsagelig levnedsmidler som skulle forebygge epidemier og social uro. Tyske eksportvarer søgtes solgt til højeste verdensmarkedspriser mod kontant betaling i $. Det var derfor vanskeligt at finde købere til andet end mangelvarer som kul og træ. I foråret 1947 blev brevveksling, telefonering og tildels også forretningsrejser til udlandet tilladt. Kon-

trakter sluttedes direkte af køber og sælger, men Joint Export Import Agency i Bizonen og Office de Commerce Exterieur i den franske zone tillod kun export, hvis der var opnået højeste verdensmarkedspris og betaling i $. De nævnte organer modtog $-beløbet og betalte eksportøren indlandsprisen i RM. Udlandets lyst til at købe begrænsedes dog af $-knapheden, medens tyskernes lyst til at sælge svækkedes af pengeøkonomiens forfald. Resultatet blev, at levnedsmiddelimporten for en stor del måtte betales af vestmagternes skatteydere.

Ved pengereformen i 1948 fastsattes DM's internationale værdi til 30 cents. Forbindelsen mellem det tyske og det udenlandske prisniveau genoprettedes, idet JEIA, som nu omfattede alle tre zoner, afregnede overfor eksportørerne til denne kurs. DM var muligvis blevet overvurderet, men regeringen ønskede at billiggøre importen af hensyn til det indenlandske prisniveau. Ved pundets devaluering over for dollars med 30,5 % d. 17.9.1949, devalueredes DM blot 20,6 %, idet 1 DM sattes lig 23,8 cents.

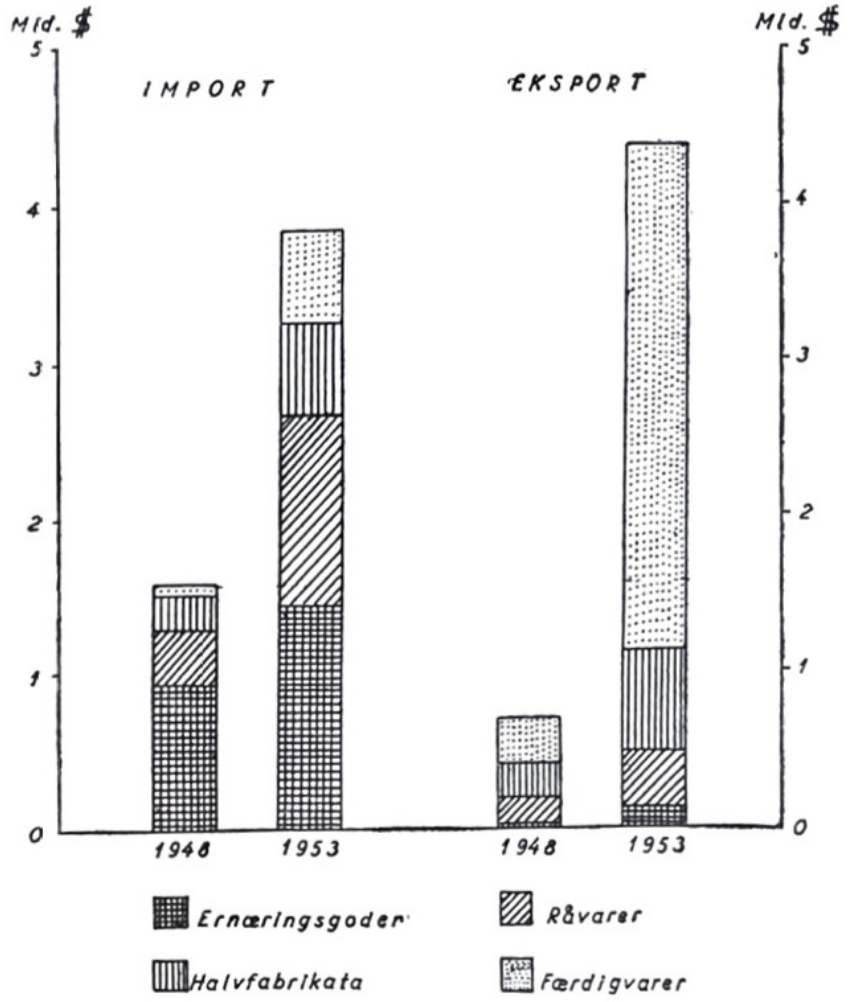
Fra slutningen af 1948 tillodes stadig større leverancer fra udlandet og $-klausulens betydning for eksporten formindskedes. Omsætningen steg, jfr. tabel 6, og med Vesttysklands deltagelse i det europæiske samarbejde fulgte en kraftig ekspansion i udenrigshandelen. I november 1949 overgik retten til at indgå handels- og betalingsaftaler næsten helt til forbundsregeringen, og 2 måneder senere ophævedes JEIA.

TABEL 6.
Udenrigshandelen.

(Mill. $)	1938	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Import ialt	2432	643	851	1571	2237	2704	3503	3854	3854
Eksport ialt	2257	161	316	698	1123	1981	3474	4037	4368
Eksport÷import ialt .	÷175	÷482	÷535	÷873	÷1114	÷723	÷29	183	514
Heraf $-lande:									
Import	–	–	–	–	–	596	875	891	(582)
Eksport	–	–	–	–	–	240	380	451	(532)
Eksport÷import	–	–	–	–	–	÷356	÷495	÷440	(÷50)
EPU-lande:									
Import	–	–	–	–	–	1870	2111	2415	(2704)
Eksport	–	–	–	–	–	1496	2532	2910	(3228)
Eksport÷import	–	–	–	–	–	÷374	421	495	(524)
Heraf £-området:									
Import	–	–	–	–	–	447	604	585	(614)
Eksport	–	–	–	–	–	205	510	512	(548)
Eksport÷import	–	–	–	–	–	÷242	÷94	÷73	(÷66)
Index (1950 = 100):									
Importmængde	(122)	–	(29)	(49)	(75)	100	102	118	(132)
Eksportmængde	(122)	–	(9)	(23)	(43)	100	143	154	(176)
Bytteforhold	(134)	–	–	–	(117)[1]	100	96	108	(117)

Tal i parantes er beregnet på ufuldstændigt grundlag. [1] 2. halvår.

Kilde: General Statistics 1954, nr. 1, pp. 72 ff, 78, OEEC Statistical Bulletins, Paris 1954; Ludwig Erhard: Deutschlands Rückkehr zum Weltmarkt, p. 24, Econ Verlag, Düsseldorf 1953, samt Wirtschaft und Statistik, 6. Jahrgang, Heft 2, p. 94, udgivet af Statistisches Bundesamt, W. Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1954.

Figur 2.

Kilde: Wirtschaft und Statistik, 6. Jahrg., Heft 2, p. 97 f, udgivet af Statistisches Bundesamt, W. Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1954, samt Klaus Mehnert und Heinrich Schulte: Deutschland-Jahrbuch 1953, p. 320, Rheinisch-Westfälischer Verlagskontor, Essen 1953.

Tabellen viser stigende underskud på handelsbalancen indtil 1949, hvor det udgør 1114 mill. $. Dernæst faldt det. I 1951 er der næsten balance, og for 1953 konstateres et overskud på 514 mill. $. Over for $-området er der dog stadig underskud. Ligeledes over for £-området, som leverer en række råvarer. Derimod er der overskud over for resten af EPU-landene, som aftager færdigvarerne. Fig. 2. viser fordelingen af import og eksport på grupperne ernæringsgoder, råvarer, halvfabrikata og færdigvarer i 1948 og 1953.

Over for EPU har Vesttyskland udviklet sig fra ekstrem debitor til ekstrem kreditor. Det ugunstige bytteforhold, der opstod i perioden efter Koreakonfliktens udbrud bevirkede sammen med liberaliseringen og den indre ekspansion, at landet efter et halvt års forløb overskred sin debitor-kvote på 320 mill. $. Vesttyskland mødte dog stor forståelse inden for unionen, som forhøjede kvoten til 500 mill. $. OEEC-landene opfordredes til at fremskynde liberaliseringen af tyske varer, medens Vesttyskland selv gennemførte drastiske importreguleringer. Kort tid efter vendte udviklingen. Bytteforholdet forbedredes, og med den internationale oprustning fulgte en efterspørgsel efter vesttyske produkter så

stærk, at landet kunne fortsætte sin indre ekspansion uden betalingsvanskeligheder. I løbet af 1951 blev underskud til overskud, og i januar 1954 stod Vesttyskland som kreditor over for unionen med 865 mill. $. Liberaliseringsprocenten over for EPU-landene er efterhånden bragt op på 92, men høje toldsatser beskytter hjemmemarkedet. Vesttyskland er tilsluttet GATT-overenskomsten, men forhandlingerne i Torquay i 1951 førtes på grundlag af en så protektionistisk kamp-tarif, at de nedsættelser og toldbindinger, udlandet opnåede, ikke forrykkede Tysklands stilling som højtarifland.

Vesttysklands betalingsforhold er ved at blive et alvorligt problem for EPU, specielt fordi landet ikke viser den forståelse over for unionen, som EPU i 1950/51 viste over for Vesttyskland. En reduktion af toldsatserne er imidlertid indrepolitisk umulig, selv om kapitaleksport forekommer uhensigtsmæssig i et land med stor indre kapitalknaphed. Der er ganske vist et lille håb om ligevægt på betalingsbalancen i de kommende år, hvor afdragene på Tysklands gæld og erstatningerne til Israel vil lægge beslag på ca. 350 mill. $. Forudsætningen er dog, at den begyndende knaphed på arbejdskraft, som eksperterne lover, vil føre til stigning i løn og købekraft.

25.3.1954.

LITERATUR

Deutschland Heute, udgivet af Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Wiesbadener Graphische Betriebe, Wiesbaden 1953.

Ententes et Monopoles dans le Monde, Allemagne I et II, La Documentation Française no. 1584 og 1649, Serie Economique et Finançiere CLIV, Paris 1952.

Ludvig Erhard: Deutschlands Rückkehr zum Weltmarkt, Econ Verlag, Düsseldorf 1953.

Lebensverhältnisse in Kleinbauerlichen Dörfern, Zeitschrift für Agrarpolitik und Landwirtschaft, 157. Sonderheft, Hamburg 1953.

E. Liefmann-Kiel: Ekonomisk politik i Västtyskland 1948–1953, Ekonomisk Revy 1954, Häfte 1.

Lichtfield and Associates: Governing Postwar Germany, Cornell University Press, New York 1953.

Klaus Mehnert und Heinrich Schulte: Deutschland-Jahrbuch 1953, Rheinisch-Westfälischer Verlagskontor, Essen 1953.

Arthur Montgomery: Minister Erhards ekonomiska program, Ekonomisk Revy 1954, Häfte 1.

E. Moor: Västtysk kapitalmarknadsreform, Ekonomisk Revy 1953, Häfte 2.

K. Padberg und A. Nieschulz: Produktion, Verkaufserlöse und Betriebsausgaben der Landwirtschaft im Bundesgebiet, Agrarwirtschaft, december 1953.

Kaare Petersen: De tyske erstatningsbetalinger, Chr. Michelsens Institut for Videnskap og Åndsfrihet, Bergen 1953.

Kurt Pritzkoleit: Männer Mächte Monopole, Karl Rauch Verlag, Düsseldorf 1953.

Erik Reske-Nielsen: Tysklandsproblemet, Økonomi og Politik 1953, nr. 1.

Endvidere: Progress and Problems of the European Economy, udgivet af OEEC, Economic Survey of Europe, udgivet af ECE, Wirtschaft und Statistik, udgivet af Statistisches Bundesamt, Monatsberichte der Bank deutscher Länder, Finanstidende, Economist, Landbrugsrådets Meddelelser m. v.